

Dr hab. Waław Bąk, prof. KUL
Instytut Psychologii KUL

Lublin, 20 lipca 2023 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

pt. *The relationship between social expectations, basic psychological needs, self-enhancement and perceived changes in personality over the life span*

przygotowanej przez **Joannę Gutral-Sutherland**

w Uniwersytecie Humanistycznospołecznym SWPS

pod kierunkiem **dr hab. Johna B. Nezleka, prof. SWPS** (promotor)

oraz **dr Marzeny Cypryańskiej-Nezlek** (promotor pomocniczy)

INFORMACJE WSTĘPNE O ROZPRAWIE ORAZ OCENA FORMALNA

Recenzowana rozprawa doktorska Joanny Gutral-Sutherland ma klasyczną formę pracy pisemnej o charakterze monograficznym. W zasadniczej części jest to praca niepublikowana, natomiast – zgodnie z informacją podaną w sekcji *Aknowledgements* – wyniki jednego z badań (badanie 3), składających się na empiryczną warstwę rozprawy, zostały opublikowane w artykule współautorskim¹. Doktorantka jest pierwszą autorką tej publikacji, natomiast współautorami są promotorzy rozprawy. Zarówno artykuł jak i cała rozprawa zostały przygotowane w języku angielskim.

Ważną informacją, dotyczącą kontekstu powstania rozprawy, jest również fakt, że badanie 4 zostało przeprowadzone w ramach grantu NCN Preludium, którym kieruje Doktorantka. Poza tym, przygotowanie tego badania wiązało się z konsultacjami z badaczem z Belgii (Peter Kuppens), które sfinansowano w ramach innego grantu NCN realizowanego przez Doktorantkę (grant Etiuda). Nie przesądzając o finalnej jakości uzyskanych rezultatów, takie osadzenie tego badania (m.in. związany z tym proces recenzencki poprzedzający realizację projektu) już w punkcie wyjścia zwiększa jego potencjalną wartość naukową.

Rozprawa składa się ze 161 stron i ma klasyczną oraz formalnie poprawną strukturę raportu z serii badań empirycznych, przygotowanego w standardzie APA. Spis treści poprzedza streszczenie w języku polskim i angielskim. Pierwsza część rozprawy stanowi wprowadzenie teoretyczne, podzielone na sześć bardziej szczegółowych podrozdziałów. Następnie, po zarysowaniu ogólnej idei empirycznej części pracy (*Overview of the studies*) opisano kolejno cztery badania, w każdym z nich wydzielając trzy części: *Method*, *Results* oraz *Interim Discussion*. Ostatnią część tekstu rozprawy stanowi dość obszerna ogólna dyskusja uzyskanych wyników (*General Discussion*), podzielona na sześć podrozdziałów. Całość dopełnia spis literatury cytowanej (135 pozycji bibliograficznych) oraz pięć załączników, w których przedstawiono wybrane narzędzia badawcze oraz instrukcje dla osób badanych.

¹ Gutral, J., Cypryańska, M., & Nezlek, J. B. (2022). Normative based beliefs as a basis for perceived changes in personality traits across the lifespan. *PLOS ONE*, 17(2), e0264036. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264036>

Tekst pracy, tabele, rysunki oraz odwołania bibliograficzne są sformatowane zgodnie ze standardem APA7 i z wyjątkiem drobnych uchybień (np. brak adnotacji wyjaśniającej indeksy a, b, c przy tabeli 5, s. 54) czy sporadycznych błędów w zapisie bibliograficznym (np. Deci, E. L. ..., s. 142; Krathwohl, D. ..., s. 146) format APA jest stosowany poprawnie. W warstwie językowej zdarzają się drobne błędy w konstrukcji zdań, ale generalnie język jest poprawny i zrozumiały, a wywód prowadzony w sposób logiczny i komunikatywny. Całościowo pozytywnie oceniam formalną stronę rozprawy.

OCENA MERYTORYCZNA

Centralną kategorią w rozprawie doktorskiej Joanny Gutral-Sutherland są zmiany osobowości, ujmowanej w terminach cech Pięcioczynnikowego Modelu Osobowości (PMO), analizowane na przestrzeni życia (w perspektywie *life span*). Istotą projektu badawczego Doktorantki jest przy tym koncentracja na trajektorii spostrzeganych zmian osobowości, z uwzględnieniem percepcji tych zmian zarówno w odniesieniu do własnej osobowości jak i innych ludzi (ludzi w ogóle), analizą relacji między nimi oraz z odniesieniem ich do obrazu realnych zmian osobowości, jaki wyłania się z innych badań, w tym szczególnie z metaanaliz dotyczących zmian cech osobowości na przestrzeni życia. Uwzględniono także trzy dodatkowe kategorie teoretyczne, które posłużyły do próby zbudowania modelu wyjaśniania spostrzeganych zmian osobowości własnej i ludzi w ogóle oraz różnic między tymi dwoma aspektami percepcji zmian. Są to takie kategorie jak: (a) percepcja społeczna, (b) podstawowe potrzeby psychologiczne w ujęciu koncepcji autodeterminacji Deci'ego i Ryana oraz (c) motyw autowaloryzacji.

Doktorantka postulowała, że ogólny kształt trajektorii postrzeganych zmian osobowości własnej będzie w swej istocie podobny do trajektorii zmian osobowości innych (które można określić jako zmiany normatywne), ale jednocześnie ten pierwszy obraz będzie bardziej pozytywny. Przewidywano także, że obydwie trajektorie postrzeganych zmian będą podobne do rzeczywistych zmian cech osobowości na przestrzeni życia, które ujawniły wcześniejsze badania oraz metaanalizy takich badań. Odnosząc trendy rozwojowe do poszczególnych cech osobowości z modelu PMO oczekiwano, że w trakcie życia zwiększa się poziom stabilności emocjonalnej, ugodowości i sumienności (cechy, które w konceptualizacji przyjętej w rozprawie wiążą się pozytywnie z dojrzewaniem osobowości), natomiast obniża się poziom ekstrawersji i otwartości na doświadczenie (jako cech związanych z energią i młodością). Zgłębiając poszczególne aspekty podjętego problemu badawczego Doktorantka przeprowadziła serię czterech badań empirycznych. We wszystkich czterech badaniach zastosowano podobny sposób pomiaru percepcji cech osobowości. Osoby badane oceniały nasilenie każdej z pięciu cech na linii życia podzielonej na 9 interwałów, obejmujących wiek od dzieciństwa do wieku 70+. Przedmiotem badania 1 była percepcja zmian osobowości ludzi w ogóle (zmiany normatywne), w badaniu 2 skupiono się na percepcji zmian osobowości własnej, natomiast w badaniach 3 i 4 uwzględniono obydwie perspektywy, co pozwoliło na porównanie odpowiadających im trajektorii zmian.

Przedstawiona w recenzowanej rozprawie seria czterech badań tworzy spójną i logicznie powiązaną całość, jaką jest projekt badań skupionych wokół postrzeganych zmian

osobowości na przestrzeni życia. Podjęty problem badawczy jest zarówno ciekawy poznawczo jak i ważny dla współczesnej psychologii osobowości i psychologii społecznej. Jest to również projekt nowatorski. Choć problem stałości vs zmienności osobowości oraz szczegółowego obrazu ewentualnych zmian jest podejmowany od dawna i uzyskano tu już wiele ciekawych wyników, to najczęściej jest to badanie rzeczywistych zmian osobowości (nawet jeśli badanych samoopisowo). Temat percepcji takich zmian, przy dodatkowym odróżnieniu percepcji osobowości własnej i osobowości innych ludzi jest badany dużo rzadziej i Doktorantka uzupełnia swoim projektem istotną lukę w wiedzy w tym obszarze.

Uzyskany, w przeprowadzonych przez Doktorantkę badaniach, obraz postrzeganych zmian osobowości jest w dużym stopniu zgodny z wyprowadzonymi z teorii oczekiwaniami, a do tego spójny między badaniami. Ten drugi aspekt jest w mojej ocenie szczególnie ważny i podnosi naukową wartość opisanych w pracy odkryć. Fakt, że postulowana trajektoria zmian w dużym stopniu odtwarzała się w kolejnych badaniach, prowadzonych w nieco inny sposób oraz na innych próbach, wskazuje na stabilność opisanych w pracy prawidłowości i tym samym zwiększa ich wiarygodność. W tym sensie projekt ten jest doskonałym przykładem wdrożenia postulatu systematycznych autoreplikacji (por. Wojciszke, 2004) jako sposobu na weryfikowanie rzetelności uzyskanych efektów.

Efekty te są, jak już wspomniałem, zarówno ciekawe jak i wartościowe poznawczo. Poszerzają wiedzę na temat osobowości i jej zmian na przestrzeni życia, wykazując, że przekonania ludzi na temat kierunku zmian poszczególnych cech osobowości są zbliżone do tego jak te zmiany wyglądają realnie, a co znamy już z wcześniejszych badań. Opisane w doktoracie badania poszerzają wiedzę o czynnik subiektywny, z dodatkowym zróżnicowaniem aspektu koncepcji siebie (przekonania na temat zmian własnej osobowości) oraz aspektu percepcji społecznej (przekonania na temat normatywnych zmian osobowości). Rzetelnie zbadane i klarownie przedstawione w rozprawie trajektorie zmian, z uwzględnieniem systematycznych porównań między ich różnymi typami, już samo w sobie jest ważnym wkładem do psychologii osobowości i psychologii społecznej. Trajektorie postrzeganych zmian cech osobowości zostały dodatkowo zestawione z trajektoriami zmian innych konstruktów, takich jak podstawowe potrzeby psychologiczne, autentyczność czy dominacja społeczna, co zwiększa wartość informacyjną zrealizowanego projektu badawczego.

Na zdecydowanie pozytywną ocenę zasługuje także warstwa analizy zebranych danych. Doktorantka zrobiła doskonały użytek z nowoczesnego, a przy tym bardzo adekwatnego w kontekście struktury danych zebranych w swoich badaniach, podejścia wielopoziomowego (rozwijanego i intensywnie promowanego w świadomości metodologicznej badaczy przez Promotora rozprawy). Podejście to pozwoliło kontrolować dwupoziomowy charakter danych, w których osoba badana (poziom 2) dostarczała informacji na temat postrzeganego przez siebie nasilenia określonej cechy w odniesieniu do serii okresów na linii życia (poziom 1). Zwiększyła w ten sposób zarówno rzetelność parametrów szacowanych w modelach jak i moc badania. Podejście to pozwoliło także na uwzględnienie zarówno liniowych jak i krzywoliniowych trendów rozwojowych. Kolejnym, zasługującym na docenienie aspektem analiz statystycznych jest zastosowanie procedur, które pozwoliły na

porównanie całych trajektorii rozwojowych (a nie tylko zestawianie jej poszczególnych punktów).

W serii przeprowadzonych badań na szczególne docenienie zasługuje badanie 4. Oprócz zreplikowania istoty efektów wykrytych w badaniach 1–3, bardzo ciekawym elementem tego badania jest przedstawienie trajektorii zmian cech osobowości w percepcji osób w różnym wieku (6 grup wiekowych w grupie osób badanych od 19 do 70 r.ż., por. s. 107–111). Analizy te wskazują, że normatywne przekonania o nasileniu cech osobowości w danym okresie życia zależą od wieku osoby, czyli od tego w jakim okresie życia jest sama osoba formułująca te oczekiwania. Najwięcej różnic w zakresie postrzegania cech osobowości zauważono dla okresu dorosłości, w tym zwłaszcza późnej dorosłości, oraz szczególnie dla takich cech jak ekstrawersja, sumienność i otwartość. Wiąże się to zapewne z faktem, że w zależności od wieku osób badanych, szacowania te bazują na innych procesach poznawczych. Dla grup młodszych mają one charakter przewidywania przyszłości (projektowanie spodziewanych zmian własnej osobowości) albo ocen formułowanych na bazie obserwacji innych osób. Dla grup starszych szacowania nasilenia cech dla tych samych okresów rozwojowych mogą bazować na bieżącej autopercepcji (lub percepcji społecznej rówieśników), albo na ocenach retrospektywnych z wykorzystaniem zasobów pamięci autobiograficznej.

Doceniając niewątpliwe walory recenzowanej rozprawy doktorskiej, dostrzegam również kilka kwestii problemowych. Omówię je w postaci uwag krytycznych lub wątków, które budzą wątpliwości i mogą być przedmiotem dyskusji w trakcie obrony pracy. Większość uwag krytycznych i dyskusyjnych odnosi się przy tym do warstwy teoretycznej przedstawionej do recenzji rozprawy doktorskiej.

Tak jak podkreśliłem to wcześniej, wysoko oceniam istotę podjętego problemu badawczego oraz jakość zebranego i przeanalizowanego materiału empirycznego. Uzyskano ciekawy obraz postrzeganych zmian osobowości na przestrzeni życia. Jednocześnie jednak pewien niedosyt pozostawia sens teoretyczny, jaki nadano uzyskanym wynikom. Dostarczają one ciekawych i ważnych informacji na temat zmian osobowości i subiektywnej oceny tych zmian. Zabrakło mi jednak głębszej refleksji na temat teoretycznego sensu uzyskanych wyników. Jak konkretnie wpisują się one w wiedzę z obszaru psychologii osobowości i społecznej? Do których wątków teoretycznych odnoszą się szczególnie oraz czy i w jaki sposób wnoszą do nich nową wiedzę? Stawiając sobie samemu tego typu pytania, powiedziałbym, że podjęty problem jest szczególnie ciekawy w kontekście problemu trafności szacowania cech osobowości. Skojarzenia z wątkiem trafności oceny cech osobowości wydają się naturalne w sytuacji zestawiania subiektywnych ocen z zewnętrznym kryterium, jakim są wyniki metaanaliz dotyczących rzeczywistych zmian osobowości. Przeprowadzone badania wskazują, jak się wydaje, na spory poziom trafności subiektywnych ocen nasilenia cech na poszczególnych etapach życia oraz wyłaniających się z tych ocen trajektorii zmian. Jeśli tak, to byłaby to intrygująca, a w każdym razie nieoczywista teza, która ubogaca dotychczasową wiedzę w tym obszarze. Idąc tym tropem można próbować odnieść badane zjawisko i uzyskane wyniki do teoretycznych modeli trafności szacowania cech (por. Letzring & Funder, 2018).

Formułując powyższą uwagę nie twierdzą bynajmniej, że Doktorantka w swych rozważaniach ograniczyła się jedynie do wątku cech osobowości i ich zmian na przestrzeni życia. Tak jak podkreśliłem to wcześniej, kontekst teoretyczny zarysowany we wprowadzeniu do pracy jest szerszy i obejmuje dodatkowo takie konstrukty jak oczekiwania społeczne, podstawowe potrzeby psychologiczne czy motyw autowaloryzacji. Co więcej, Doktorantka wprost jako cel swojej pracy przedstawia próbę wyjaśnienia spostrzeganych zmian cech osobowości poprzez odwołanie się do mechanizmów bazujących na tych trzech fenomenach psychologicznych. Ten aspekt rozprawy budzi jednak pewne wątpliwości. Skupię się na dwóch kwestiach, z których pierwsza dotyczy statusu teoretycznego i empirycznego, jaki w recenzowanej rozprawie pełnią te trzy konstrukty. Druga natomiast dotyczy samego doboru takiego a nie innego zestawu tych dookreślających główny problem badawczy zjawisk psychologicznych.

Zacznę od pierwszej kwestii, zwracając uwagę na niejasność, albo niejednoznaczność, co do roli jaką w analizowanym projekcie badawczym pełnią wymienione wcześniej trzy konstrukty: oczekiwania społeczne, podstawowe potrzeby i autowaloryzacja. Są one wymienione kolejno w tytule rozprawy, który rozpoczyna się od frazy „*The relationship between ...*”, a kończy sformułowaniem, odnoszącym się do postrzeganych zmian osobowości („... *and perceived changes in personality over the life span*”). Takie sformułowanie tytułu sugeruje, że mamy tu listę zmiennych, które będą analizowane w kontekście związków z postrzeganymi zmianami osobowości. To z kolei implikuje, że są to zmienne, które są przedmiotem pomiaru, czyli są wprost i bezpośrednio badane za pomocą określonych narzędzi pomiarowych. Tak rzeczywiście jest, ale dotyczy to w zasadzie tylko podstawowych potrzeb psychologicznych, które – podobnie jak cechy osobowości – są przedmiotem pomiaru w badaniu 4 (w pewnym stopniu również w badaniu 2, jeśli przyjąć, że autentyczność została wyprowadzona z koncepcji potrzeb podstawowych). Jednak już w przypadku pozostałych dwóch konstruktów sprawa wygląda inaczej.

Oczekiwania społeczne nie są w żadnym badaniu przedmiotem bezpośredniego pomiaru. Jest to natomiast kategoria użyta do interpretacji formułowanych przez osoby badane ocen osobowości innych ludzi (ludzi jako takich). Przyjmuje się tu założenie, że formułowanie tego typu szacunków nasilenia cech osobowości na różnych etapach linii życia jest odzwierciedleniem pewnych społecznych, współdzielonych kulturowo oczekiwań co do normatywnego przebiegu zmian osobowości. W tym sensie oceny cech osobowości innych ludzi są odzwierciedleniem określonych oczekiwań społecznych. W tym kontekście trudno przyjąć, że badano związek między oczekiwaniami społecznymi a postrzeganymi zmianami cech osobowości (co sugeruje tytuł rozprawy), gdyż to drugie jest przejawem pierwszego.

W przypadku motywu autowaloryzacji sprawa ma się o tyle podobnie, że tu również (poza jednym wyjątkiem, który jednak z innego powodu jest problematyczny – o czym za chwilę), nie mamy do czynienia ze zmienną mierzoną w badaniu, ale z pewną kategorią teoretyczną użytą do interpretacji ciekawych różnic w postrzeganych zmianach osobowości własnej i innych ludzi. Nie podważam tu trafności sformułowanych interpretacji. Wręcz przeciwnie – uważam, że odwołanie do motywu autowaloryzacji tworzy przekonujące wyjaśnienie teoretyczne uzyskanych wyników (z pewnym zastrzeżeniem, o którym dalej).

Czym innym jednak jest poziom interpretacji wyników, odwołujący się do określonej teorii, a czym innym uwzględnienie konstruktów z tej teorii w modelu pomiarowym, czyli włączenie go do puli zmiennych mierzonych w badaniu. Dane pochodzące z pomiaru (o ile jest on rzetelny i trafny) stanowią bezdyskusyjny fakt empiryczny. Interpretacja natomiast jest ze swej natury zawsze rodzajem spekulacji, i jako taka może być przedmiotem dyskusji.

Wydawać by się mogło, że powyższa uwaga nie odnosi się do badania 4, bo tam motyw autowaloryzacji był (przynajmniej w zamierzeniu Doktorantki) przedmiotem bezpośredniego pomiaru. Tym razem jednak problematyczna jest zastosowana operacjonalizacja i wynikające z niej narzędzie pomiaru autowaloryzacji, jakim była Skala Samooceny Rosenberga (SES). Skala SES mierzy poziom globalnej samooceny, która oczywiście jest ważnym konstruktą teoretycznym w kontekście teorii autowaloryzacji, ale nie może być według mnie użyta jako miara autowaloryzacji. Autowaloryzacja jest bowiem motywem organizującym koncepcję siebie i choć jego istota polega na zwiększaniu i utrzymywaniu wysokiej samooceny, to sam poziom samooceny nie może być uznany za trafny wskaźnik tego motywu.

Drugi z zasygnalizowanych wyżej problemów dotyczy samego doboru owych trzech konstruktów teoretycznych (wymienionych wcześniej), które zostały użyte jako elementy modelu teoretycznego, wyjaśniającego wykryte efekty. Wybór ten jest w mojej ocenie dość arbitralny i słabo uzasadniony. Doktorantka dostarcza całkiem przekonujących argumentów, dla których uwzględnienie każdej z trzech kategorii zjawisk wydaje się sensowne. Brak tu jednak jakiejś całościowej idei teoretycznej, która łączy je w spójny obraz. Jednocześnie, katalog ten wydaje się niekompletny i w mojej ocenie brakuje w nim istotnych konstruktów teoretycznych. Zdaję sobie oczywiście sprawę, że recenzent zawsze może mieć pomysł na jakąś zmienną, którą warto byłoby uwzględnić w projekcie czy jakieś odwołanie teoretyczne, którego zabrakło. Trudno oczekiwać uprzedniego spełnienia takich oczekiwań przez Doktoranta i kwestia ta sama w sobie nie powinna być podnoszona jako poważny zarzut. Zwrócę jednak uwagę na dwa konstrukty teoretyczne. Pierwszy z nich traktuję jako potencjalnie ciekawe uzupełnienie (raczej wątek do dyskusji niż poważna krytyka). Natomiast brak drugiego wątku, tak w warstwie teoretycznej jak i empirycznej rozprawy, był dla mnie zaskakujący.

Pierwsza kwestia związana jest z analizowanym już wyżej motywem autowaloryzacji (*self-enhancement*). Sam pomysł, aby uwzględnić go w warstwie teoretycznej i wykorzystać jako element modelu wyjaśniającego różnice między szacowaniem cech osobowości własnej i cudzej, wydaje się jak najbardziej dobrze uzasadniony. Jeśli jednak uwzględniono autowaloryzację jako ważny motyw, który organizuje przekonania na temat siebie, to w mojej ocenie należało odwołać się także do motywu autoweryfikacji (*self-verification*, np. Swann & Buhrmester, 2012). Tak jak pierwszy z nich jest odpowiedzialny za organizowanie samowiedzy w sposób, który sprzyja utrzymywaniu i wzmacnianiu wysokiej samooceny, tak drugi jest odpowiedzialny za utrzymanie stabilnej i spójnej wiedzy na temat siebie. Dla pełnego zrozumienia procesów motywacyjnych organizujących koncepcję siebie należy uwzględnić obydwa motywy łącznie, a ma to szczególnie duże znaczenie w przypadku osób z niską samooceną, u których działanie tych dwóch motywów może być do pewnego stopnia

przeciwstawne. W odniesieniu do problemu badanego w analizowanym projekcie, motyw autoweryfikacji mógłby być odpowiedzialny za stałość autopercepcji na przestrzeni życia.

Drugim wątkiem teoretycznym, którego brak wydaje się większym problemem, jest koncepcja ukrytych teorii osobowości (*implicit theories*) Carol S. Dweck (np. Dweck, 2008; Dweck & Leggett, 1988). Akcentuje ona znaczenie różnic indywidualnych w zakresie utajonych przekonań dotyczących stałości (*entity theories*) vs zmienności (*incremental theories*) cech osobowości. Zgodnie z koncepcją Dweck, ludzie różnią się w swoich utrwalonych przekonaniach co do tego czy określone cechy osobowości są modyfikowalne czy też stanowią trwałe, niepoddające się modyfikacji struktury. Kwestia zmienności cech osobowości stanowi więc centralny aspekt tej teorii, tak jak jest ona centralną kategorią recenzowanej rozprawy. Zaskakuje więc brak jakichkolwiek odwołań do tego wątku teoretycznego. Jeśli jednym z celów pracy było poszukiwanie moderatorów dla trajektorii postrzeganych zmian osobowości, to wydaje się, że centralny konstrukt teorii Dweck powinien być uwzględniony jako jeden z bardziej oczywistych moderatorów. Można by spodziewać się, że trajektoria postrzeganych zmian jest bardziej wypłaszczona u tzw. teoretyków stałości (*entity theorists*), a bardziej nachylona i dynamiczna u tzw. teoretyków zmienności (*incremental theorists*). Uwzględnienie kontekstu teorii Dweck wydaje się tym bardziej zasadne, że istnieją tu opracowania odwołujące się do perspektywy rozwojowej biegu życia (np. Schleider & Schroder, 2018). Ciekaw jestem komentarza Doktorantki w tej sprawie.

Na koniec zwrócę jeszcze uwagę na pewien szczegół metodologiczny, dotyczący pierwszych trzech badań. W każdym z nich występuje wyraźna dysproporcja płci w próbach badawczych ze znaczną przewagą kobiet, która w badaniach 1 i 3 wynosi 74% a w badaniu 3 aż 92%. Problem ten nie występuje już w badaniu 4, w którym nie tylko liczebność próby jest znacznie wyższa niż w trzech pierwszych badaniach, ale dodatkowo mamy doskonale wyrównaną proporcję kobiet i mężczyzn (prawie dokładnie 50%) jak również dobry rozkład badanych w poszczególnych kategoriach wiekowych. Kompensuje to w dużej mierze wskazaną niedoskonałość pierwszych trzech badań, a fakt, że wykryte tam efekty zostały zreplicowane w badaniu 4 potwierdza ich wiarygodność niezależnie od płci osób badanych. Nie zmienia to jednak faktu, że tak wyraźna dysproporcja płci jest istotnym ograniczeniem pierwszych trzech badań, a formułowane na ich podstawie uogólnienia dotyczą przede wszystkim grupy kobiet, natomiast z dużo większą ostrożnością powinny być odnoszone do mężczyzn. W tym kontekście bardzo wątpliwe są analizy statystyczne, w których porównuje się grupę kobiet i mężczyzn. Tymczasem Doktorantka przeprowadziła taką analizę w badaniu 2 (s. 69), w którym przewaga kobiet wynosi wspomniane wyżej 92% (porównano ze sobą grupę 166 kobiet i 15 mężczyzn). Moje główne zastrzeżenie odnośnie tej kwestii dotyczy braku jakiegokolwiek wzmianki o takim ograniczeniu pierwszych trzech badań. W części *General Discussion* jest sekcja *Limitations and Further Directions*, nie ma w niej jednak żadnych odniesień uczułybyby potencjalnych czytelników na tę kwestię.

PODSUMOWANIE I KONKLUZJA

Niezależnie od sformułowanych wyżej uwag krytycznych, moja całościowa ocena rozprawy doktorskiej Joanny Gutral-Sutherland jest pozytywna. Doktorantka zaprezentowała bardzo ciekawy poznawczo, a przy tym nowatorski projekt badawczy, na który składa się seria czterech badań empirycznych. Tworzą one spójną i logicznie powiązaną całość i w mojej ocenie, nawet uwzględniając sformułowane wyżej uwagi, bez wątpienia stanowią oryginalne rozwiązanie problemu badawczego. Kompetentnie przeprowadzony przegląd literatury przedmiotu wskazuje przy tym na dobrą ogólną wiedzę w dyscyplinie psychologia. Przedstawiony w rozprawie opis badań oraz analiz statystycznych uzyskanych wyników, dowodzi umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a tezę tę dodatkowo wzmacnia fakt kierowania dwoma grantami badawczymi przyznanymi przez Narodowe Centrum Nauki.

Konkludując, stwierdzam, że **rozprawa doktorska mgr Joanny Gutral-Sutherland spełnia wymogi** określone w art. 13 *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*, w związku z czym rekomenduję wysokiej Radzie Naukowej Instytutu Psychologii Uniwersytetu SWPS o **dopuszczenie do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora**.

Literatura cytowana

- Dweck, C. S. (2008). Can personality be changed? The role of beliefs in personality and change. *Current Directions in Psychological Science*, 17, 391–394. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2008.00612.x>
- Dweck, C. S., & Leggett, E. L. (1988). A social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychological Review*, 95(2), 256–273. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.95.2.256>
- Letzring, T. D., & Funder, D. C. (2018). Interpersonal accuracy in trait judgements. In V. Zeigler-Hill & T. K. Shackelford (Eds.), *The SAGE handbook of personality and individual differences. Applications of personality and individual differences* (pp. 253–282). Sage.
- Schleider, J. L., & Schroder, H. S. (2018). Implicit theories of personality across development: Impacts on coping, resilience and mental health. In V. Zeigler-Hill & T. K. Shackelford (Eds.), *The SAGE handbook of personality and individual differences. The science of personality and individual differences* (pp. 152–170). Sage.
- Swann, W. B., & Buhrmester, M. D. (2012). Self-verification: The search for coherence. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity. Second edition* (pp. 405–424). Guilford Press.
- Wojciszke, B. (2004). Systematycznie Modyfikowane Autoreplikacje: logika programu badań empirycznych w psychologii. In J. M. Brzeziński (Ed.), *Metodologia badań psychologicznych. Wybór tekstów* (pp. 44–68). Wydawnictwo Naukowe PWN.